

Vihreiden nuorten ja opiskelijoiden liitto ViNO:n lausunto kuntalain demokratiajaoston työlle kuntalain uudistamiseksi

Vihreiden nuorten ja opiskelijoiden liitto ViNO osallistui kuntalain demokratiajaoston kuulemistilaisuuteen 15.3.2013, ja lausunto pohjautuu sekä ViNO:n demokradiapoliittisiin linjoihin että kuulemistilaisuudessa käytyihin keskusteluihin.

ViNO:n kunnallisdemokratian pelastuspaketti sisältää monia 15.3. keskusteluissa esille nostettuja demokratiauudistuksia. Pelastuspaketin 12 kohdan lisäksi ViNO haluaa painottaa demokratian merkitystä kuntauudistuksessa sekä sosiaali- ja terveyspalvelurakennemuutostuksessa. Tavoitteena on oltava kehittää lainsäädäntöä kansanvaltaisempaan suuntaan. Paremman lähidemokratian, laajempien vaikutusmahdollisuuksien sekä suoran demokratian mallit on oltava olemassa jo ennen kuin muihin uudistuksiin ryhdytään.

Demokratian vahvistamisen nimissä kuntien itsemääräämisoikeudesta on kuitenkin voitava tinkiä. Demokratian edellytys on tasa-arvo: se, että kaikkien ääni painaa yhtä paljon. Jos ja kun tämä ei nykyisessä kuntarakenteessa toteudu, on itsemääräämisoikeudesta joustettava, jotta demokratia voitaisiin taata. Kuntalain uudistamisessa lähtökohtana on oltava demokratian parantaminen.

Tutkimusten mukaan kansalaisten luottamus poliitikkoihin on erittäin heikkoa. Alle joka kymmenes kansalainen uskoo päättäjien sanaan. Kuitenkin ihmiset haluaisivat aktiivisesti vaikuttaa lähiympäristöönsä, palveluihinsa ja arkeensa. Pelkkä puoluepolitiikka ja henkilövaalijärjestelmä eivät enää riitä: on kehitettävä uusia vaikuttamisen keinoja. Tarvitaan avointa päätöksentekoa, uusia ideoita ja parhaiden ideoiden käyttöönottoa. Ihmisten asiantuntemus on otettava käyttöön kaikissa päätöksenteon vaiheissa, aina valmistelusta varsinaisen päätöksenteon kautta jälkiarviointiin.

Suositukset demokratian vahvistamisesta eivät riitä, vaan lainsäädännöltä tarvitaan vahvempaa velvoittavuutta ja sitovuutta.

Avoimuuden ilmapiirillä rakennetaan parempaa demokratiaa. Monipuolisilla lähidemokratian sovelluksilla taas taataan paremmat ja laadukkaammat päätökset, joihin kuntalaisetkin sitoutuvat.

RAKENTEET

1) Sitovia kunnallisia kansanäänestyksiä

Lainsäädäntöä on muutettava niin, että kunnallisen kansanäänestyksen tulos on sitova ja kansanäänestys on järjestettävä, kun riittävä määrä kuntalaisia sitä vaatii. Nykyisin kunnallinen kansanäänestys voi olla vain neuvoa-antava. Kuntalaisten vaatiessa kansanäänestystä on nykyisin valtuuston päätettävissä, toimitetaanko kansanäänestys vai ei.

2) Suora vaali kunnan poliittisesta johtajasta

Kunnan poliittinen johtaja, kunnanjohtaja tai pormestari mahdollisine apulaisjohtajineen, on valittava suoralla vaalilla. Kaikki alemmat virkanimitykset on tehtävä muin kuin poliittisin perustein.

3) Kaksiportaista päätöksentekoa

Samanaikaisesti kuntarakenteen uudistamisen kanssa on luotava kaksiportainen malli uusien, laajempien kuntien päätöksentekoon. Ylempi taso päättää koko aluetta koskevista asioista, kuten kaavoituksen suurista linjoista, terveydenhuollosta, veroista ja joukkoliikenteestä. Alemmalla tasolla päätetään esimerkiksi lähikaavoituksesta ja lähipalveluista.

4) Kuntalaisaloitteen vahvistaminen

Kuntalaisaloite on elementtinä olemassa jo nykyisellään. Sen profiilia on nostettava kunnalliseksi vastineeksi paljon julki-suutta saaneelle kansalaisaloitteelle. (1.3.2011 voimaan tulleen uuden perustuslain mukaan vähintään viidelläkymmenellä tuhannella äänioikeutetulla Suomen kansalaisella on oikeus tehdä eduskunnalle aloite lain säätämiseksi.) Allekirjoitettua kuntalaisaloitteeseen on voitava kerätä sähköisesti.

AVOIMUUS JA VAIKUTUSMAHDOLLISUUDET

5) Kokoukset avoimiksi

Valtuuston kokoukset on videostreamattava ja tallennettava nettiin. Lisäksi kunnan sivuille on saatava nettipalvelu äänestysistä ja mahdollisuuksien mukaan pidetyistä puheenvuoroista.

Lautakuntien, johtokuntien ja toimikuntien kokoukset on avattava kuntalaisille. Lähtökohtana tulee olla, että kokoukset ovat julkisia, lukuun ottamatta osia, joissa käsitellään salassa pidettäviä asioita. Myös asiakirjojen on oltava julkisia, ellei käsittelyssä ole tietosuojalain alaista informaatiota. Nykyään kaikki oleellinen tieto piilotetaan esityslistan liitteisiin, joita ei tarvitse julkaista.

6) Monipuolisia vaikutuskanavia valmisteluvaiheesta lähtien

Lainsäädännön minimiä kuntien vaikuttamiskanavista on nostettava: Tarvitaan kuntalaisfoorumeita, kuulemistilaisuuksia, sähköisiä kommentointimahdollisuuksia.

Ajankohtaiset prosessit on oltava helposti löydettävissä kunnan verkkosivuilta, ei haudattuna eri toimialojen alasivuille. Kuntalaiselle on tarjottava mahdollisuus tilata sähköinen tiedote kaikista käynnistyvistä prosesseista.

Kunnan sähköisiä tietojärjestelmiä on kehitettävä niin, että kuntalaisilla on saatavillaan yhtenevässä helppokäyttöisessä muodossa oleva reaaliaikainen tieto asioiden valmistelusta ja prosessien etenemisestä. Lisäksi kunnalliset tietovarannot on avattava kuntalaisten vapaasti hyödynnettäväksi.

7) Lausunto- ja valitusoikeuden laajentaminen

Lausunto- ja valitusoikeus on laajennettava maankäytöstä kaikkeen kuntalaisen jokapäiväiseen elämään vaikuttavaan päätöksentekoon, kuten kouluverkko suunnitelmasta ja budjettileikkauksista päättämiseen. Samalla lausunto- ja valitusoikeus on ulotettava välittömästi asianosaisista kaikkiin itsensä asianosaiseksi kokeviin.

8) Vaihtoehtoja päätöksenteon pohjaksi

Ota tai jätä -päästösten sijaan päättäjille ja kuntalaisille on valmisteltava vaihtoehtoja, joiden väliltä tehdä päätöksiä. Vaihtoehtot ovat paikallaan mm. palvelujen järjestämisestä ja isoista liikenne- ja ratkaisista päätettäessä. Päättäjille ja kuntalaisille on tarjottava mahdollisuus arvioida myös 0-vaihtoehtoa, jossa vallitsevaa tilannetta ei muuteta mitenkään. Eri vaihtoehtojen vaikutukset on arvioitava nykyistä paremmin.

9) Äänestys- ja vaalikelpoisuusikäraja viiteentoista

Äänestys- ja vaalikelpoisuusikäraja on kunnallisissa vaaleissa laskettava viiteentoista vuoteen.

10) Lasten ja nuorten ääni kuuluviin

Lapsia ja nuoria on kuultava valmisteluvaiheesta lähtien kaikissa asioissa, ei vain virkamiesten arvion mukaan nuoria koskeissa asioissa. Lapsilla ja nuorilla on oltava aitoa vaikutusvaltaa kunnan päätöksentekoon, edustus kunnan päättävissä elimissä ja budjettivaltaa. Skeittirampin paikkaan vaikuttaminen kerran valtuustokaudessa ei riitä.

Lasten ja nuorten edustus voidaan järjestää koulujen ja oppilaskuntien kautta tai nykymallisia nuorisovaltuustoja kehittämällä. Järjestämismallista riippumatta valintaprosessin on oltava nykyisiä nuorisovaltuustovaaleja demokraattisempi ja vaalien äänestysprosentti on saatava muiden vaalien tasolle.

LUOTTAMUSHENKILÖIDEN ASEMA

11) Ei vallan keskittymiselle

Vallan keskittymisen estämiseksi lainsäädäntöä on muutettava niin, että luottamushenkilön on luovuttava alemmasta luottamustoimesta ylemmän pestin saadessaan. Näin kunnanvaltuutettu ei voisi samanaikaisesti toimia esimerkiksi pormestarina, kansanedustajana, ministerinä tai europarlamentaarikkona.

12) Ristisidonnaisuuksien estäminen

Lainsäädäntöä on muutettava niin, että kaavojen valmisteluun osallistuvat ja niistä päättävät luottamushenkilöt eivät saa samanaikaisesti istua suurten kauppaketjujen hallintoneuvostoissa tai vastaavissa eturistiriitoja synnyttävissä toimielimissä. Vähimmäisvaatimuksena on oltava luottamushenkilöiden kaikkien sidonnaisuuksien julkistaminen kunnan sivuilla.

Kunnallisdemokratian pelastuspaketti löytyy myös osoitteesta:

<http://www.vino.fi/kunnallisdemokratian-pelastuspaketti/>